

Inter-gewestelijk richtplan voor Neerpede-Vlezenbeek-Sint Anna Pede

In opdracht van:
Brussels Instituut voor Milieubeheer (Leefmilieu Brussel-BIM)
Vlaamse Landmaatschappij (VLM)

Rapport deel 2 - STREEFBEELD

INHOUDSTAFEL

0 Inleiding	4
0.1. Uitgangspunten van het richtplan	4
0.2. Afbakening richtplan	5
1 Vaststellingen uit de inventaris	6
1.1. Vaststellingen 1 : SWOT analyse	6
1.2. Vaststellingen 2: pro actieve analyse	9
2 Welk systeemmodel voor de stadsrand	11
2.1. het historisch model	12
2.2. het boerkozenmodel en haar - al dan niet tijdelijke - teloorgang	13
2.3. De herwaardering van nabijheid	14
2.4. Het concept van systeemdiensten	15
2.5. Naar een nieuw geïntegreerd stadsrandmodel	17
3 Het richtplan ruimtelijk	21
3.1. Groen/blauw netwerk	23
3.2. Beeldkwaliteitsplan	25
3.3. Ontsluitingsplan	28
4 Het richtplan operationeel	31
4.1. Conceptueel framework	31
4.2. Doelstellingen richtplan	32
5 Proeve van het richtplan	35

0 Inleiding

Uit de inventaris van het projectgebied, komt een beeld naar voor van een gebied onder druk. Een weinig beheerste transformatie van een landschap, waar de droom van het randstedelijk wonen, de grote infrastructuren die de stad bedienen als de Ring of het Erasmus ziekenhuis, de privé wensen van een eigen tuin of paard, tasten het oude rurale landschap aan met haar traditionele componenten, de landbouw, de natuur, de dorpjes, . Toch biedt het gebied nog veel kwaliteiten en wordt het door vele bezoekers ervaren als een verrassende ontdekking. Het rurale karakter weerstaat de verstedelijkingsdruk, mede dank zij de planologische maatregelen die zijn genomen, om het landbouw- en groengebied te vrijwaren. De specifieke kwaliteit en meerwaarde van het gebied ligt hem niet in intacte landschappen of grote natuurgebieden, maar in de nabijheid van de grootstad. Die directe en soms confronterende nabijheid maakt de aanwezige landschapswaarde en natuurwaarde bijzonder, niet alleen omwille van de schaarste van dergelijke plekken in en rond Brussel. Als die nabijheid opnieuw operationeel wordt gemaakt, dan kan het gebied opnieuw haar specifieke functionaliteit opnemen als stadsnabije rurale zone. Het richtplan gaat hiernaar op zoek.

Het richtplan schuift een visie naar voor die de toekomstige ontwikkelingen kan kaderen en richting geven. Het richtplan is geen bestemmingsplan of een inrichtingsplan, maar een structurerende ontwikkelingsvisie, waarbinnen acties kunnen worden opgezet. Het heeft de roeping de verschillende actoren te verzamelen en doorheen afgestemde acties in het projectgebied kwalitatieve veranderingen teweeg te gaan. Het richtplan is gearticuleerd rond een functioneel model, een ruimtelijke vise en operationele doelstellingen.

Een fundamentele reflectie is opgezet over het systeemmodel waarin deze open ruimte nabij de stad haar betekenis en vitaliteit kan putten. Aandrijver hierbij is de herwaardering van nabijheid, die ecologische, sociale en economische meerwaarde kan genereren voor stad en land.

Naast het systeemmodel is ook een ruimtelijke visie ontwikkeld, waar – grensoverschrijdend en inzettend op de grote schaal- een aantal structurerende principes over landschapontwikkeling en ontsluiting zijn bepaald.

Het systeemmodel en de ruimtelijke visie zijn kaderend voor de doelstellingen en de actiepunten (zie deel 3) die het richtplan activeren.

0.1. Uitgangspunten van het richtplan

- Gericht op de ontwikkelingskansen voor de open ruimte
- Focus: de specifieke conditie van het landelijk gebied in directe interactie met een metropool.
- De gewestelijke en gemeentelijke structuur- of ontwikkelingsplannen als basis
- Het grensoverschrijdende en grootschalige karakter van het richtplan als opportuniteit

Het richtplan is complementair met de bestaande visies op het gebied, maar overstijgt de huidige fragmentatie, ontstaan doorheen de verschillende gebiedsgrenzen die het doorkruisen.

De focus op de interferentie met de aanliggende metropool, laat toe om na te denken over de specifieke kansen en de potentiële symbiose tussen stad en land.

0.2. Afbakening richtplan

De oostgrens wordt gevormd door de overgang van de stedelijke ruimte met de landelijke bepaald door de Brusselse ring. Het vijverpark dat onder de viaducten van de ring de stad indringt is wel opgenomen in het projectgebied, als een potentieel interessante interactiezone.

Wie langsheen de uitvalswegen doorheen het projectgebied de stad verlaat, is afgesneden van het achterliggende landschap door het suburbane wonen, de verlinting. Pas na ongeveer 5km openbaart dit zich ook voor de automobilist, ongeveer ter hoogte van de as Ijsbergstraat - Vlezenbeeklaan, de westelijke grens van het projectgebied.

De grenzen van de valleien bakenen de deelgebieden af: Broekbeekvallei van de Ninoofse steenweg tot de Itterbeekse baan; de Lenniksebaan vormt de grens tussen de Pedebeekvallei en de Zobbroek/Vogelzangvallei.

De Zuidgrens van het project wordt tenslotte vastgelegd op de Brusselbaan, met een uitbreiding langsheen de Vogelzangbeek die de connectie maakt met het kanaal.

afbakening van het projectgebied

1 Vaststellingen uit de inventaris

Een uitgebreide inventaris is opgezet als basis voor het richtplan.

Hieruit zijn een reeks vaststellingen geformuleerd als achtergrond van het richtplan.

Vaststellingen 1 overloopt de verschillende behandelde thema's in de inventaris aan de hand van een synthetiserende SWOT analyse , zijnde: ruimtelijke beleid, water, natuur, landbouw en voedselketen, recreatie en toegankelijkheid.

Vaststellingen 2 is een meer kwalitatieve benadering met eerste aanzetten voor het richtplan.

1.1. Vaststellingen 1 : SWOT analyse

	Ruimtelijk beleid	Water	Natuur
Strengths	<ul style="list-style-type: none"> - Beleidsplannen mikken in de grote lijnen naar eenzelfde streefdoel: vrijwaring van de open ruimte, continuïteit van landbouw en groen/blauw netwerk... 	<ul style="list-style-type: none"> -De waterlopen zijn structurerend voor het gebied. - dragers voor natuurontwikkeling en gebiedsidentiteit 	<ul style="list-style-type: none"> -1/6 projectgebied is bestemd als groen-of natuurgebied - bijzondere waarde van natuur dicht bij de stad
Weaknesses	<ul style="list-style-type: none"> - Beperkte slagkracht overheden om ruimtelijk beleid te implementeren. - gemeentelijke grenszones zijn niet altijd opmekaar afgestemd. - huidige verlinting langsheen Brusselse toegangswegen verkavelt het landschap; 	<ul style="list-style-type: none"> -Waterkwaliteit Pedebek zeer slecht, andere beken door restlozing slecht - lokale overstromingen -ingekokerd verloop van Broekbeek en Pedebek 	<ul style="list-style-type: none"> - effectief natuurgebieden vandaag gefragmenteerd - veel bestemde natuurgebieden vandaag niet als dusdanig beheerd. - druk door landbouw, verstedelijking en recreanten
Opportunities	<ul style="list-style-type: none"> - landschapsvisie kan ruimtelijk beleid verder verfijnen. - coherentie tussen beleidsentiteiten versterken - grensoverschrijdende typologieën inzetten 	<ul style="list-style-type: none"> -geplande collector Dilbeek en Anderlecht verbetert waterkwaliteit Pedebek - bijkomende overstromingsgebieden - water inzetten voor natuur, landbouw en recreatie 	<ul style="list-style-type: none"> - beleidswil om natuur te versterken -gemotiveerde verenigingen - kansen voor natuur in landbouwgebied
Threats	<ul style="list-style-type: none"> - onverminderde vraag naar bijkomende ruimte en bestemmingswijzigingen voor wonen, infrastructuur, economie... 	<ul style="list-style-type: none"> - meer waterpieken en schaarste door klimaatsverandering 	<ul style="list-style-type: none"> -mogelijke concurrentie met de landbouw en de recreatie - verdere verzegeling van de bodem

Landbouw en voedselketen	Recreatie	Toegankelijkheid
<ul style="list-style-type: none"> - goede landbouwgrond - professionele landbouw beheert het landschap 	<ul style="list-style-type: none"> - landschappelijke kwaliteiten dicht bij de stad - Brueghel als wervend verhaal - talrijk fiets- & wandelpaden 	<ul style="list-style-type: none"> - nabijheid metro- en tramconnecties - fietsbare afstand tot stadscentrum
<ul style="list-style-type: none"> - economische leefbaarheid - opvolging - beperkte perceelsgrootte en uitbreidingskansen voor de bedrijven. - oneigenlijk gebruik van landbouwgrond 	<ul style="list-style-type: none"> - gebrek aan een globale grensoverschrijdende communicatie, aanbod zachte recreatie is onvoldoende bekend - nood aan vrij toegankelijke spel- en sportmogelijkheden, naast de georganiseerde sporten. 	<ul style="list-style-type: none"> autoverkeer domineert en verdrukt fietsers en stappers - gebrek aan een grensoverschrijdend parkeerbeleid - toenemend sluipverkeer
<ul style="list-style-type: none"> - vraag naar kwalitatieve producten - nieuwe initiatieven zoeken grond - beleid rond volkstuintjes - streekproducten promoten 	<ul style="list-style-type: none"> - Neerpede is aangeduid als Regionaal recreatieve pool door BHG - een globale communicatie uitwerken - beleidswil tot samenwerking 	<ul style="list-style-type: none"> - overheden delen ambitie om grensoverschrijdende duurzaam verkeersvisie uit te bouwen. (parkeerbeleid, sluipverkeer, aansluitingen Openbaar vervoer, fietsroutes, recreatieve routes...
<ul style="list-style-type: none"> - verhoogde vraag naar grond verhoogt prijzen - verderschrijdend gebruik van landbouwgronden voor niet professioneel landbouw (vertuining, verpaarding...) - medegebruik door natuur en recreatie moet productief blijven voor landbouw 	<ul style="list-style-type: none"> - vraag naar harde recreatie is niet altijd verenigbaar met gebiedskwaliteiten 	<ul style="list-style-type: none"> - noodzakelijke bereikbaarheid versus wens naar autoluw gebied.

1.2. Vaststellingen 2: pro actieve analyse

1. De belangrijkste kwaliteit van het studiegebied ligt in haar verrassende openheid, in de **nabijheid van de grootstad**. Open ruimte is er schaars en wordt hierdoor dus sterk gewaardeerd. De landschappelijke kwaliteiten liggen in de diversiteit aan beeldwaarden, van weidse kouter naar besloten dorps- en hoflandschappen, en de sterke contrasten tussen landelijkheid en de stedelijke ontwikkeling.
2. Tegelijkertijd vormt de grootstad, met de nood aan aanvoerlijnen en de **verstedelijkingsdruk**, de belangrijkste bedreiging voor het gebied. Het beleid van de betrokken overheden is er grotendeels op gericht om dit via het ruimtelijk beleid te counteren. Desondanks blijft deze druk aanwezig, wat zich onder andere uit in vragen rond weliswaar beperkte bestemmingswijzigingen, maar vooral door oneigenlijk gebruik van landbouwgronden en de symptomatisch hoge grondprijzen.
3. Basiscondities: **een aantal basiscondities zijn onvoldoende ingevuld**: waterkwaliteit, regelgevend en stimulerend kader rond het landbouwbedrijf in BHG, erosiebestrijding sluipverkeer, parkeerproblematiek en grondspeculatie.
4. De **landbouw is de voornaamste beheerder en vormgever van het landschap**. Haar historische functie van **directe leverancier voor de stedelijke markt** is nog beperkt aanwezig, gezien het sterk afgenomen aantal tuinders en de inschakeling in de grootdistributie. Een aantal voorbeelden tonen dat deze rol wel toekomst heeft. De levensvatbaarheid van de landbouw is in de eerste plaats verbonden aan de beschikbaarheid van gronden voor land- en tuinbouw. Daarnaast spelen ook de moeilijkheden bij de bedrijfsopvolging, de professionaliteit etc. een belangrijke rol. Het verduurzamen van de landbouw en het stimuleren van de korte ketenverhaal kan door een volgehouden beleid waarbij transitie en innovatie worden gestimuleerd.
5. Natuur: De huidige **fragmentatie van natuur- en groengebieden** kan, aansluitend bij de beleidsvisies sterker worden verbonden, met het blauwgroene netwerk als belangrijkste structuur. Dit vergt dat de bestemmingen en het beheer van de percelen op natuur worden afgestemd. Bijzondere uitdaging is om verbindingen tussen valleien te maken, waar de verlinting een moeilijk te nemen barrière vormt. Daarnaast is het belangrijk dat ook het landbouwgebied kansen biedt voor de natuur. Dit behelst gezonde en gediversifieerde biotopen en specifieke beheersmaatregelen.
6. De **attractiviteit** van het gebied en haar potenties op vlak van zachte recreatie en educatie moet verder worden ontwikkeld. Bereikbaarheid en onthaalinfrastructuur zijn hierbij sleutels. De ontwikkeling tot gewestelijke recreatieve pool van Neerpede vormt een belangrijke opportuniteit.
7. De belangrijkste **opportuniteit** van de studie ligt in de **grote schaal en haar grensoverschrijdend karakter**. Gezien de gelijklopende lokale visies en het actief lokaal beleid over de open ruimte, kan het richtplan deze kaart ten volle uitspelen door in te zetten op verbindingen, continuïteit en schaalwinst. Daarom kunnen best de beekvalleien als grote grensoverschrijdende entiteiten in het richtplan worden gehanteerd.

het besloten landschap ter hoogte van Vlazendaal

2 Welk systeemmodel voor de stadsrand

Duidelijk is dat de open ruimte in de nabijheid van de stad onder druk staat. Vervoersinfrastructuren eisen ruimte op, de landbouw heeft het moeilijk, toenemende vertuining en verpaarding transformeren de specificiteit van het gebied, vastgoedprijzen wijzen, dat andere gegadigden meedingen, onder andere in functie van onderliggende speculatie over bestemmingswijzigingen...

Stedenbouwkundige plannen zijn noodzakelijk maar niet voldoende om de open ruimte op lange termijn veilig te stellen. Als de specifieke functionaliteiten van deze open ruimte, in het bijzonder nabij de stad, niet opnieuw worden scherp gesteld, dan blijft het een gebied in defensief.

Recente ontwikkelingen en onderzoeken tonen een maatschappelijk belang aan van natuur en landbouw, die breder ligt dan hun intrinsiek belang voor biodiversiteit en voedselproductie.

Door in het projectgebied deze meerwaarden te gaan cultiveren, moet de open ruimte aan weerbaarheid winnen. Door een strategisch model uit te zetten en te implementeren, kan het maatschappelijk en economisch draagvlak voor deze open ruimte versterken doorheen een duurzame ontwikkeling.

De teloorgang van de historische symbiose tussen stad en ommeland wordt besproken. Fundamenteel in het herwaarderen van het ommeland is de notie nabijheid. Van daaruit wordt een nieuw stadsrandmodel opgebouwd.

2.1. het historisch model

Het beeld is ontstaan dat de historische stad en het land stonden voor twee sterk uitéénlopende condities : ruimtelijk, sociaal, cultureel en economisch, met hoogstens enkele functionele banden zoals de markt of de veiligheid van de stadsmuren tijdens oorlogstijden. De stadsmuur stelt dan al te duidelijk de grens tussen de landelijke en de stedelijke conditie.

Historisch onderzoek maakt echter duidelijk dat stad en ommeland een veel sterkere relatie ontwikkelden en op veel vlakken verstrengeld waren.

Zo is de landbouw en de veeteelt lange tijd ook aanwezig binnen de stadsmuren, en omgekeerd, investeerden de poorters in de economische infrastructuur buiten de stadsmuren: steenpoelen, molens, brouwerijen, veestapel¹...

Anderlecht, Dilbeek en Sint Pieters Leeuw waren bloeiende landbouwgemeenschappen, die genoten van vette weilanden langsheen de Zennevallei en vruchtbare graanakkers op de leemplateau's. De nabijheid van Brussel moet een belangrijke markt hebben betekend voor de landbouweconomie.

De relatie tussen stad en land ging verder dan het louter vermarkten. De vruchtbaarheid van de akkers werd mede op peil gehouden middels de "stadsvette", compost of aal dat de landbouwers verkregen uit de stad².

Stad en ommeland waren op mekaar aangewezen en verstrengeld binnen een ecologisch en economisch systeem.

1. De lokale economie is gedetailleerd beschreven in: Recherches sur la vie rurale à Anderlecht au Moyen-Age, Michel de Waha, Crédit Communal de Belgique, Collection histoire Pro Civita, série in-8, n° 57, 1979

2. Zie Geschiedenis van de landbouw, 3 delen, Paul Lindemans, De Sikkels, 1952

2.2. het boerkozenmodel en haar - al dan niet tijdelijke - teloorgang

De kleine tuinders in en rond Brussel worden tot vandaag boerkozen genoemd. We citeren graag volgende merkwaardige omschrijving :

Boerkozen waren "oorspronkelijk hoveniers, soms boeren, die vanaf een gegeven moment een beetje van alles teelden en dus ook groenten. Zij vormden aan ambacht en werkten oorspronkelijk in het broek in de stad Brussel.

Later teelden ze buiten de standmuren en namen de nabijgelegen dorpingen hun taak over.

*Zij verkochten hun waar op de markt op basis van een 'vertrouwelijk gesprek': de oude wijze van markten."*³

Als de boerkozen oorspronkelijk in het broek of moeras van Brussel werkzaam waren, dan delen zij hun ambacht met de "maraichiers" die rond een aantal Franse steden zoals bvb saint Omer tot vandaag groenten kweken.

Het "vertrouwelijk gesprek" waar naar wordt verwezen - gekoppeld aan het werkwoord "kozen" - zouden we vandaag vertalen door de korte keten: het direct contact tussen producent en consument, waardoor een vertrouwensband kan ontstaan rond de kwaliteit en de prijs van de groenten.

In 2008 organiseerde de Koninklijke Boerkozenbond na 122 jaar haar laatste feestmaal. De teloorgang van de Boerkozenstiel wordt toen toegeschreven aan de specialisatie onder druk van de grootdistributie en de verhoogde mobiliteit.

*"Boerkozen zijn eigenlijk tuinders die verschillende groenten kweken in de plaats van zich te specialiseren in één groentesoort. In de negentiende eeuw was dat nog heel gewoon, nu kiezen landbouwers steeds vaker voor een specialisatie en kleine telers worden uit de markt geconcentreerd door groothandelaars die invoeren vanuit andere landen ."*³

3. Bron : Willy Van Hoof www.waverlandsedingen.be/index.php/alle-artikelen/304-boerkoos-hovenier, geconsulteerd op 29/10/13

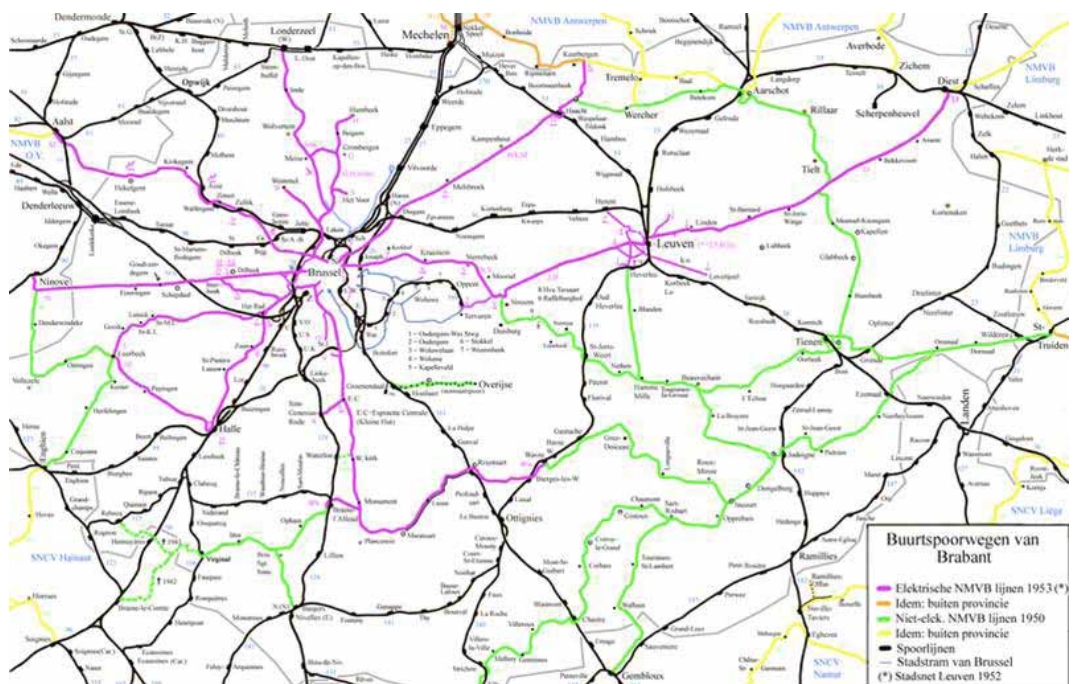
4. Bron :Het nieuwsblad, 11/1/2008, Cor Kaenepeel

2.3. De herwaardering van nabijheid

De industriële revolutie heeft de notie van afstand definitief herijkt. De mogelijkheden van trein, tram en later auto's, vrachtwagens en luchtverkeer marginaliseerde kost en tijdsverlies. Nieuwe bewaartechnieken slechtten de laatste drempels. De schaal van de stad Brussel is ook drastisch veranderd, wat maakt dat de bevoorrading mee is geëvolueerd. De landbouw- en voedsel economie is hierdoor fundamenteel hertekend. Vandaag verzamelen de groentenrekken in de supermarkt producten uit alle hoeken van de wereld.

Het historisch model van de landbouweconomie rond de steden is hiermee grotendeels onderuit geslagen en de teloorgang van de historische boerkozenambacht is hiervoor tekenend. Landbouwers of tuinbouwers in het projectgebied leveren leveren hun producten aan grootdistributeurs of veilingen, soms ver buiten de streek, volgens nauw omschreven lastenboeken. Ze concurreren in een globale economie. Schaalvergroting, verbreking van de notie van herkomst en de link tussen veld en bord, werpen evenwel vragen op bij een groeiend deel van de bevolking, op zoek naar een andere kwaliteit.

De notie kwaliteit wordt hierbij breed ingevuld. Het gaat niet alleen over voedselveiligheid, voedingswaarde of smaak, maar ook over herkomst, milieu impact, correcte productieomstandigheden, het sociaal weefsel, bijdragen aan natuur en landschap... Samen met een groeiend besef van de enorme ecologische en sociale impact van het vervoer, en de toenemende congestie van het transportsysteem is de notie van nabijheid opnieuw aan een opgang begonnen. De mogelijkheid van direct contact met de producent, wordt ervaren als een belangrijke garantie voor kwalitatieve landbouwproducten. Nabijheid wordt ook opnieuw als belangrijke kwaliteit gezien voor natuurbeleving, recreatie, tewerkstelling, sociaal verkeer....

De uitbouw van de buurtspoorwegen rond Brussel met haar maximale expansie in de jaren 1950, vertrok nog altijd vanuit de centraliteit van de grootstad. Het wegverkeer heeft nadien een ingrijpende decentraliteit mogelijk gemaakt. De congestie en de milieu impact van het wegverkeer heeft de eindigheid van een "car driven" systeem duidelijk gemaakt.

2.4. Het concept van systeemdiensten

2.4.1. ecosysteemdiensten

Tijdens het voorbije decennium is men de nood gaan aanvoelen om de bijdrage van de natuur aan onze maatschappijen expliciet in beeld te brengen. Het besef was gegroeid dat het beschermen van de natuur, enkel omwille van de natuur, blind bleef voor een aantal fundamentele bijdragen of ecosysteemdiensten van het natuurlijk systeem aan het ecosysteem en onze maatschappijen.

Naast de intrinsieke natuurwaarden worden zo onderscheiden de producerende, regulerende en culturele diensten van het natuurlijk systeem.

Van oudsher zijn de producerende diensten van de natuur voor bijvoorbeeld de jacht, of houtproductie bekend.

Nabij de stad verkrijgen veel van deze ecosysteemdiensten een bijzondere waardering, denken we maar aan het belang van groen nabij de stad op vlak van waterhuishouding, gezondheid, luchtkwaliteit of klimaatregulatie, laat staan de recreatieve of culturele betekenis.

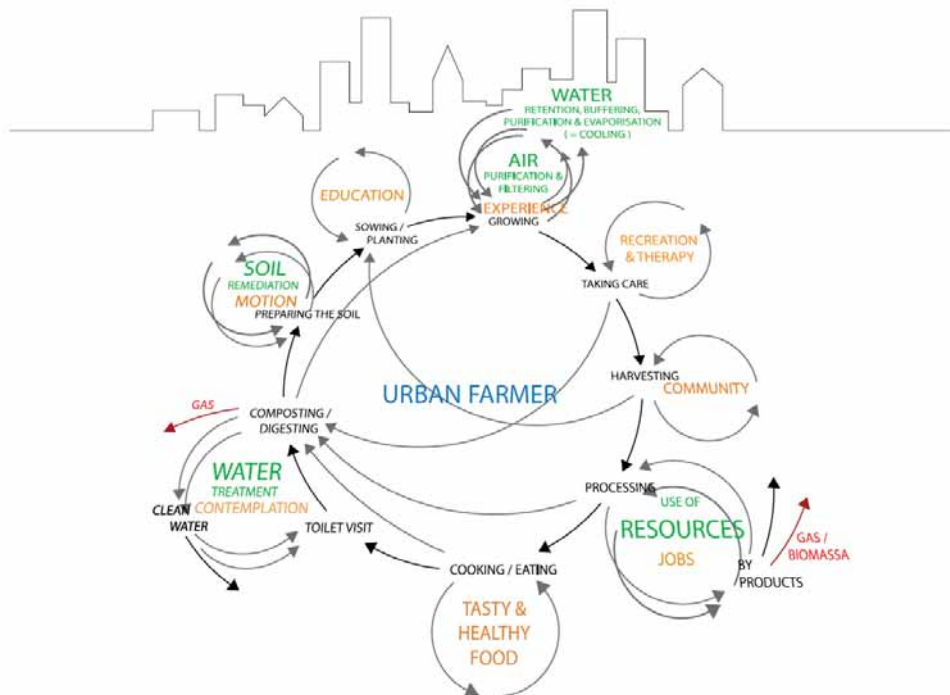
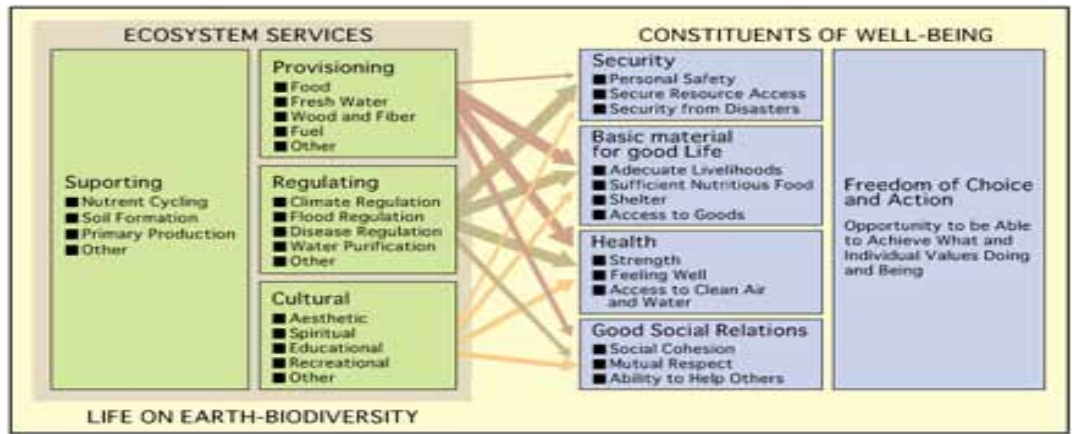
2.4.2. Stads(nabije)landbouw als systeemdienst

Het besef dat land- en tuinbouw in direct contact met de maatschappij niet louter gaat om voedselproductie is natuurlijk al langer aanwezig.

De boer beheert niet alleen het landschap, maar een veelvoud aan initiatieven tonen aan dat land- en tuinbouw vector zijn voor uiteenlopende vragen uit de maatschappij: zorgboerderijen, streekproducten, landbouweducatie, hoevevakantie, hoeveverkoop, zelfpluk, Community Supported Agriculture (CSA), milieu- en of natuurbeheer...

Gezien deze vragen zich scherp stellen in verstedelijkte context, is de term stadslandbouw als, ietwat ongelukkige term, blijven hangen. Uiteindelijk dekt dit begrip de wederkerige interactie die wordt gezocht in de behoeftes en aanbod tussen stad en landbouw. De valorisatie van deze systeemdiensten van de landbouw heeft nabij de stad bijzondere kansen. Daar wordt op ingezet.

Tegelijkertijd met het verdwijnen van de laatste boerkozen, worden op basis van dit model nieuwe initiatieven in het projectgebied opgezet, waarbij het succes naast landbouwkundige aspecten, ook steunt op vaardigheden om met de stedelijke context aan de slag te gaan.

Deze twee schema's tonen aan hoe, naast de directe waarde van de natuur, het instandhouden van de biodiversiteit, en de directe functie van de landbouw, het produceren van voedsel, andere waardevolle diensten worden aangereikt door het natuurlijk systeem, of de landbouw als systeem.

In de onmiddellijke nabijheid van een grootstad worden deze systeemdiensten ook bijzonder gewaardeerd, omwille van hun schaarste en hun directe invloed op de stad. Of het nu gaat om de regulerende klimaatfuncties (waterbeheersing, verkoeling...), de pedagogische en recreatieve waarde van onmiddellijk toegankelijk natuur of landbouw, of de culturele waarde van het landschap, leveren beide systemen een belangrijke bijdrage aan het welbevinden van de stedeling.

Punt is dat deze bijzondere waardering zich ook moet vertalen in levensvatbare modellen, die maken dat een fair deel van de meerwaarde zich ook economisch vertaalt en terugvloeit naar de landbouw en natuur.

Bron: Ruimte voor Stadslandbouw in Rotterdam, Paul De Graeve, 2011 schema stadslandbouw

2.5. Naar een nieuw geïntegreerd stadsrandmodel

De open ruimte in het projectgebied is onderhevig aan verschillende operationele systemen. Stedelijke en landelijke context stralen hun invloed uit op het projectgebied als stedelijk ommeland.

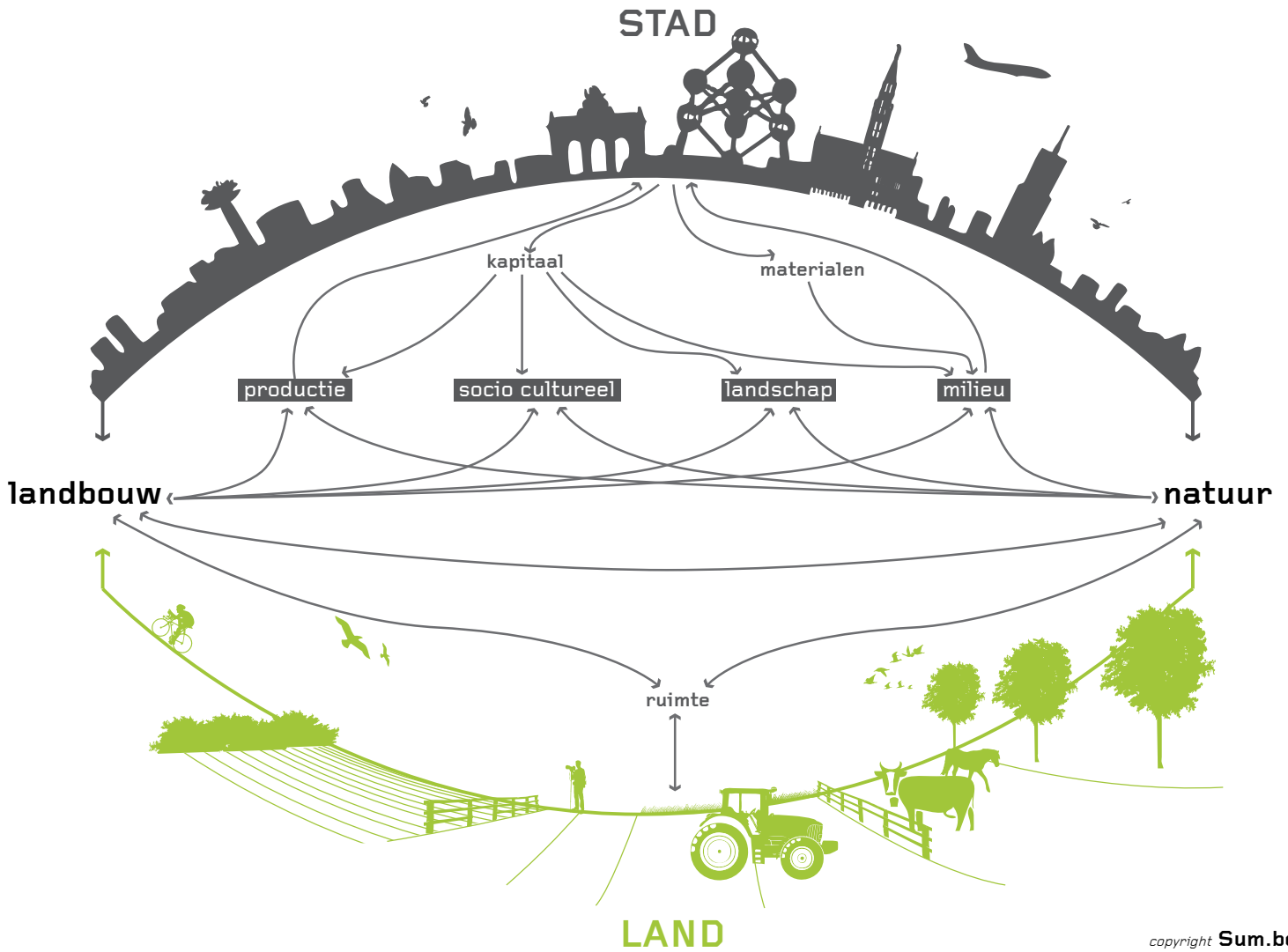
Landbouw en natuur zijn de opererende systemen in het open ruimte gebied. Daarnaast onderscheiden we nog het sociaal- en cultureel medegebruik, het fysisch milieu, het landschap en de productie.

Het model stelt dat als deze componenten ingaan op mekaars behoefte en vragen, een integraal en kwalitatief systeem ontstaat dat duurzaam de open ruimte kan aansturen. Het inzicht van de interferenties tussen de verschillende systemen en uiteindelijk tussen stedelijke en landelijke context, kan het belang en de potentie van kwalitatieve open ruimte, met al haar componenten, in de nabijheid van de stad scherp stellen, tegenover de onverminderde verstedelijkingsdruk.

Enkel vanuit een integrale benadering, kan de nodige synergie ontstaan waarbij significante meerwaarden ontstaan voor landbouw, natuur, landschap en sociaal/cultureel gebruik.

Niet toevallig gaat het hier om ecologische, economische en sociale synergie, gevat in een ruimtelijk kader, conform het klassieke duurzaamheidsmodel people planet profit.

Het geïntegreerd stadsrandmodel wil opnieuw de symbiotische relatie vestigen tussen stad en open ruimte, uitgaande van hun complementaire behoeften.

copyright Sum.be

Interactie tussen stad en ommeland in een productief model in functie van kwaliteit van de productie, het sociaal cultureel weefsel, het milieu en het landschap. Een hernieuwde functionaliteit van de open ruimte nabij de stad is de sleutel tot haar herwaardering.

1. De nabijheid van de stedelijke en de landelijke conditie in de stadsrand			
DE STEDELIJKE CONDITIE Intensief sociaal Dominant mineraal		DE LANDELIJKE CONDITIE Intensief ecologisch Dominant groen	
2. De twee voornaamste systemen die de open ruimte in de stadsrand bepalen			
LANDBOUW (Gemengde) landbouw Tuinbouw zelfteelt		NATUUR Biotopen	
3. De vier kwaliteiten			
SOCIAAL & CULTUREEL Gemeenschapszin Educatie Zorg Recreatie belevingswaarde	PRODUCTIE Voedsel Verwerking Distributie Horeca	MILIEU Biodiversiteit Klimaatmitigatie Luchtkwaliteit Waterhuishouden Stilte (geluidsdruk)	LANDSCHAP Ruimtelijke structuur Cultuurgeschiedenis Beeldkwaliteit
4. De middelen			
RUIMTE Topografie Grondoppervlakten Bodemstructuur	KAPITAAL Coöperaties (CSA, grondenbank...) Arbeid (professioneel, sociale tewerkstelling, vrijwilligers) Aankopen Valorisatie	MATERIALEN Meststoffen Voeder Energie water	

In bovenstaande tabel wordt het schema ontleed in haar verschillende geledingen. De nabijheid van landelijke en stedelijke condities zou ertoe moeten leiden dat de sociaal en culturele kwaliteit, de kwaliteit van de productie, het milieu en het landschap opgewaarderd worden, door de middelen die beschikbaar zijn of gegenereerd worden.

3 Het richtplan ruimtelijk

Een ruimtelijk kader is noodzakelijk voor de implementatie van de operationele doelstellingen en om ruimtelijke kwaliteit van het landschap te ontwikkelen, door te vrijwaren, of door actief in te richten. Deze visie is ruimtelijk structurerend in de continuïteit van het ruimtelijk beleid door de verschillende gewestelijke en regionale overheden.

De ruimtelijk richtplan is grensoverstijgend en opgevat gericht op de grote schaal. Er wordt ingezet op de continuïteit van de ruimtelijke ontwikkeling over de gemeenten- en gewestgrenzen heen, voor het landschappelijke verhaal, het groen/blauwnetwerk en de visie op ontsluiting.

Met ontsluiting wordt bedoeld het toegankelijk maken van het projectgebied met alles wat het te bieden heeft op een duurzame manier voor openbaar vervoergebruikers, stappers en fietsers. Het begrip behelst ook de recreatieve infrastructuur gericht op het onthaal en de initiatie van bezoekers van het gebied.

Het ruimtelijk richtplan drukt zich uit in 3 plannen:

- Het groen/blauw netwerk
- Het beeldkwaliteitsplan
- Het ontsluitingsplan

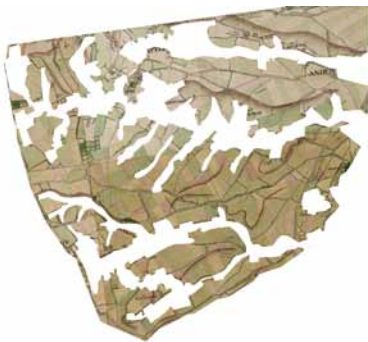
3.1. Groen/blauw netwerk

Het groen blauw netwerk definieert de natuurstructuur die in het gebied kan worden ontwikkeld. Het blauwe netwerk van beken en zijbeekjes is hierbij structurerend. Er wordt gezocht naar ecologische stapstenen die de verschillende valleisystemen verbinden.

Het plan is opgebouwd vanuit de algemeen aanvaarde principes in verband met de netwerkstructuur van de ruimtes van natuur, en de bundeling hiervan rond de blauwe structuur. Deze principes vinden we ook al terug in de verschillende gemeentelijke en gewestelijke visies, die hier zijn samengebracht.

visie groen/blauw netwerk	
stapsteen	
waterloop	
waardevolle tot zeer waardevolle biologische gebieden en complexen (BWK)	
bestemd als groengebied	
gevrrijwaard als groengebied	
erkend natuurreserveaat	

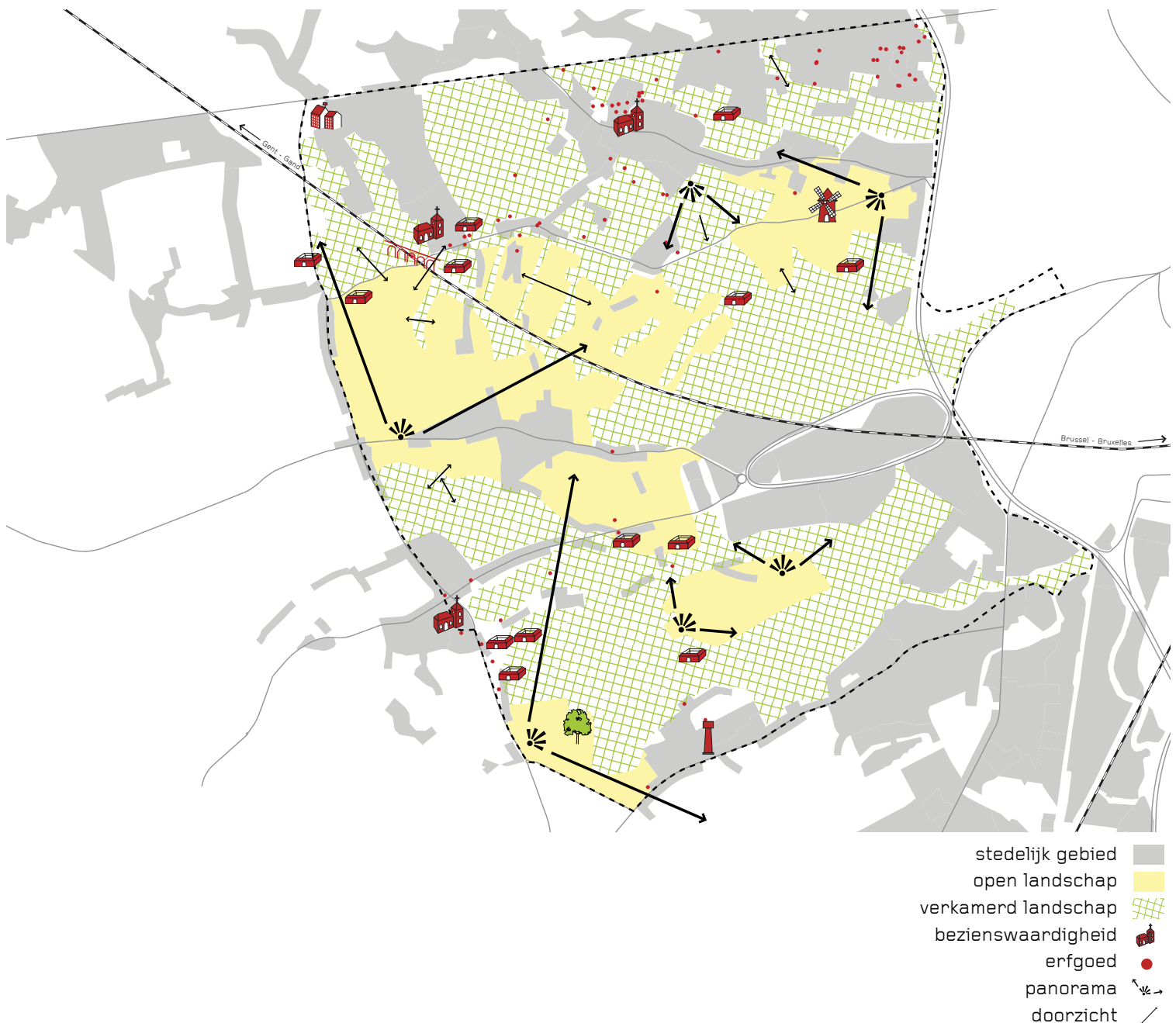

Op de Ferrariskaart (18^e eeuw) vinden we deze tweedeling. Het schilderij "de oogst" van Breughel is helemaal opgebouwd op hetzelfde landschapssysteem.

3.2. Beeldkwaliteitsplan

Het beeldkwaliteitsplan vertrekt vanuit de huidige landschapswaarden, gekenmerkt door twee deelgebieden: de open heuvelruggen met kenmerkende akkers en panorama's tegenover het verkamerd landschap in de valleibodems en de steiltehellingen. Het verkamerd landschap kenmerkt zich door een grote rijkdom en diversiteit met boomgaarden, natte weiden, tuinbouw, natuurelementen, boerenhoven.... Het open landschap is indrukwekkend door de grote schaal en het verre perspectief. De geroemde landschappelijke rijkdom stoelt juist in het samenspel van beide condities die elke passant ervaart bij het doorkruisen van het projectgebied.

Het beeldkwaliteitsplan bakent de grote zones af waar het open landschap wordt gevrijwaard, het duidt de emblematische panorama's, perspectieven, landmarks en erfgoedelementen. Deze afbakening is gebeurd op basis van de actuele feitelijke en/of plansituatie.

Een uitdaging is het omgaan met de nieuwe elementen die ingrijpen in het traditionele landschap. De sterke aanwezigheid van verkaveling en verlinting, de nieuwe schaal van de landbouwbedrijven, de confrontatie met stedelijke elementen, vereisen een bijzondere aandacht. Zonder hun aanwezigheid volledig weg te filteren, kan een betere landschappelijke inpassing, deze elementen een plaats geven in het landschap.

Een confrontatie met nieuwe of schijnbaar gebiedsvreemde landschapselementen kan het landschap actualiseren en verrijken. Zo is de confrontatie met de Brusselse Skyline juist datgeen wat het landschap "subliem" maakt, een esthetische kwaliteit die verwijst naar de fascinatie die ontstaat wanneer een beeld een harmonisch landschap confronteert met het andere, het onbevattelijke van dat wat groots is.

De torens van Brussel zijn in die zin het scenografisch equivalent van de woeste berglandschappen of de verschrikkingen van de zeeën, die de oude landschapsschilders als achtergrond hanteerden om hun schilderijen te animeren.

3.3. Ontsluitingsplan

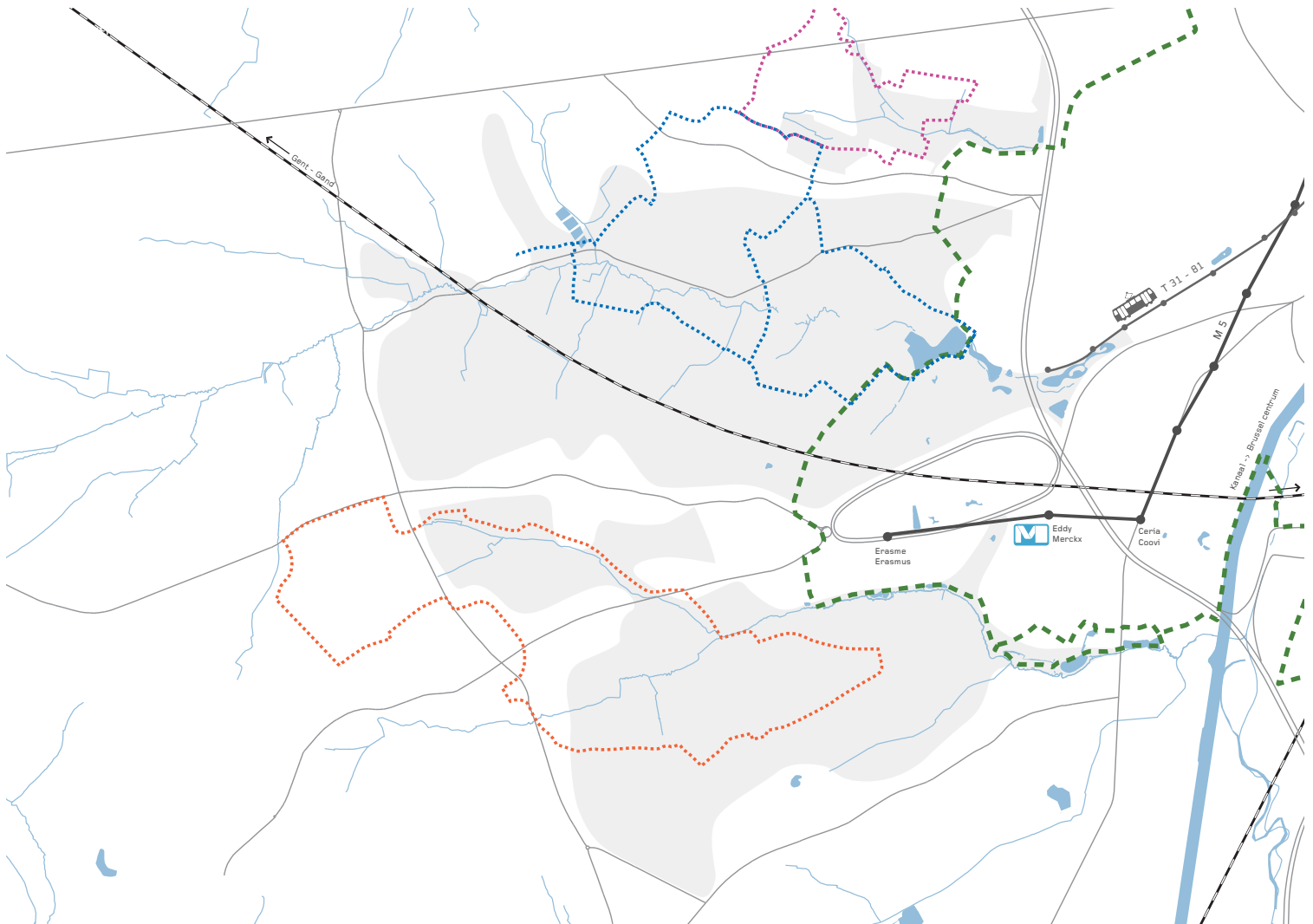
Het ontsluitingsplan is opgebouwd uit volgende elementen:

- De wandelgebieden Broekbeekvallei, Pedevallei en Zobbroek-/vlezen-/vogelzangbeekvallei in de grote open ruimtezones in het projectgebied

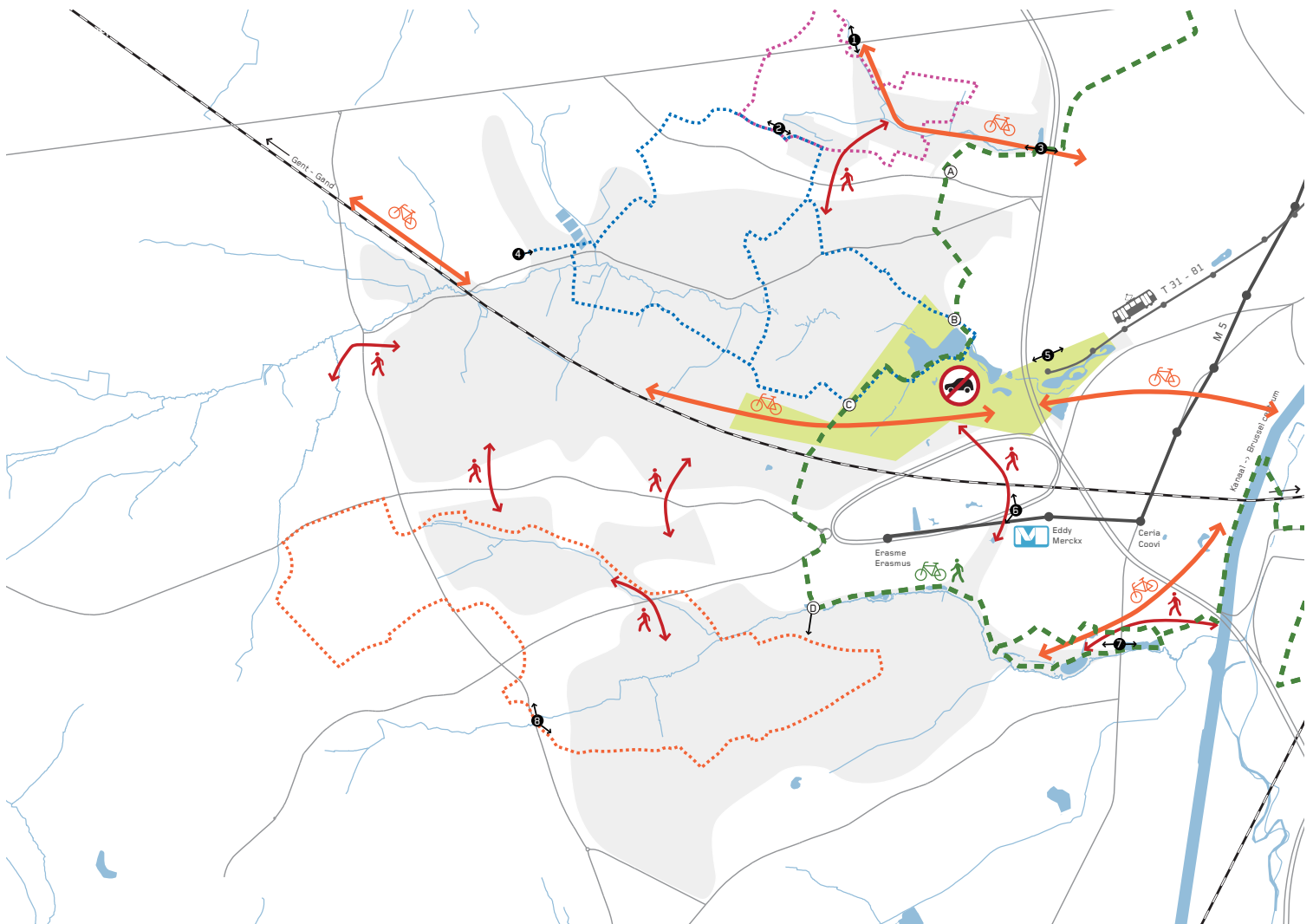
Alenawandeling ⋯⋯⋯	-	In elk wandelgebied is een emblematische wandeling gekozen: respectievelijk de Alenawandeling, de Breughelwandeling en de Zobbroekwandeling. Deze wandelingen laten toe om het wandelgebied te verkennen en later andere wandelingen op te zoeken.
Breughel + wandeling ⋯⋯⋯		
Zobbroekwandeling ⋯⋯⋯		

- De belangrijkste "connecties" vanuit de stad die hierop aansluiting geven: metro- en tramhaltes, het kanaal als belangrijke fietsverbinding en de groene wandeling rond het Brussels Gewest.

- - - - -

-
 - De gewenste verbindingen tussen wandelgebieden, tussen de "stadsconnecties" en de "3 emblematische wandelingen"
-
 - De (inter) gewestelijke fietsverbindingen worden gesitueerd als belangrijke snelle verbinding van en naar het stadscentrum.
-
 - De uitbouw van onthaal- en oriëntatieinfrastructuur: (1) infopunten gericht op oriëntatie en aanduiding van mogelijke bestemmingen en (2) zuivere knooppunten die doorverwijzen.
-
 - De vestiging van een regionaal park in Neerpede, als recreatieve pool op gewestelijk niveau, met als inzet de overgang tussen stedelijke en landelijke context. Het park heeft als werktitel "parc w" meegekregen, met de W van westwaarts.
-
 - het autoverkeer wordt zoveel mogelijk geweerd uit de open ruimte zones, door in te zetten op openbaar vervoer, fietsverbindingen, vestigen van een autoluw gebied behoudens de grotere invalswegen en het voorzien van randparkings.

4 Het richtplan operationeel

Het richtplan wordt operationeel als de gestelde meerwaarden zich concretiseren.

Hiervoor is in een eerste stap een conceptueel framework aangezet die de bijzondere interferentie tussen stad en ommeland overheen de verschillende deelsystemen beeldkwaliteit, biodiversiteit, productiviteit en ontsluiting situeert

4.1. Conceptueel framework

	componenten	interferenties stad & platteland
beeldkwaliteit	veld, kamer, zichten, referentiepunten	Sterke contrasten
biodiversiteit	natuurgebieden, corridors, gedeelde ruimte	bijzondere waardering, samenhang stedelijk en landelijk biotoop
productiviteit	landbouw, tuinbouw, volkstuintjes, horeca, duurzame ontwikkeling	korte keten
ontsluiting	Onthaal, initiatie, recreatief & functioneel verkeer	educatie, recreatie & toerisme

4.2. Doelstellingen richtplan

Met het geïntegreerd stadsrandmodel als functionele basis en gekaderd door het ruimtelijk richtplan, articuleert het richtplan zich uiteindelijk rond 5 doelstellingen waaraan een eerste reeks actiepunten zijn gekoppeld.

1. Versterken van de grote landschapsstructuren

De kwaliteit van het landschap kan worden omschreven in haar rijkdom aan contrasten: weidse zichten wisselen af met historische dorpskernen, boomgaarden, hoven, broekbossen, beekvalleien... Met de stad als horizon verkrijgt het gebied ook een bijzondere "tril". de nabijheid van dit open landschap verhoogt de waardering door de stedeling. De visie op de landschappelijke hoofdstructuur wordt in het richtplan vastgelegd via kaartdocument.

Verdere stappen actieplan:

1.1: landschapinrichting: stimuleren van initiatieven, specifiek gericht op landschapskwaliteit, of het kaderen van andere ingrepen die impact hebben op het landschap.

2. Uitbouw van het groen/blauwe netwerk als ecologische hoofdstructuur

De verschillende betrokken overheden wensen een groen/blauw netwerk uitbouwen met de beekvalleien als fysische dragers.

Het richtplan brengt een grensoverschrijdende visie en onderzoekt hoe de ecologische hoofdstructuren met elkaar kunnen worden verbonden en kwalitatief worden versterkt.

Verdere stappen actieplan:

2.1 Uitbouw groen/blauw netwerk: definiëren van prioritaire zoekzones, inventariseren van opportuniteiten

2.2 Waterkwaliteit: de gebrekkige waterkwaliteit is een belangrijke hypotheek op de ontwikkeling van natuur, recreatie en land- en tuinbouw.

3. Kansen creëren voor land- & tuinbouw en volkstuinjes die de band tussen voedselproductie, landschap, natuur en stedelijke omgeving aanhalen.

Verdere stappen actieplan:

3.1. Verdere stappen actieplan: definiëren van een operationeel schema voor stadsnabije landbouw vormen.

3.2. Kansen voor het valoriseren van lokale producten

4. Passende ontsluiting

De transitie tussen stedelijke en landelijke conditie behoeft enige introductie, zowel ruimtelijk als inhoudelijk. Onthaalinfrastructuur, bezoekersinformatie, belevingsparcours en aangename verbindingen voor wandelaars en fietsers.

Verdere stappen actieplan:

4.1. *Het vastleggen van prioritaire te ontwikkelen zachte verbindingen*

4.2. *De uitwerking van de projectdefinitie van het regionaal parc W*

5. Bepalen van instrumenten interventie & beheer

Het uitbouwen van effectief en duurzaam platform en instrumenten is een bijzondere uitdaging, gezien het grensoverschrijdende karakter van het richtplan.

Verdere stappen actieplan:

5.1. *Communicatie van de aanwezige kwaliteiten naar een breed publiek*

5.2. *Platform: het definiëren van een gepaste structuur die de verdere uitbouw van het richtplan kan sturen.*

De actieplannen worden uitgewerkt in deel 3.

Synthesetabel:

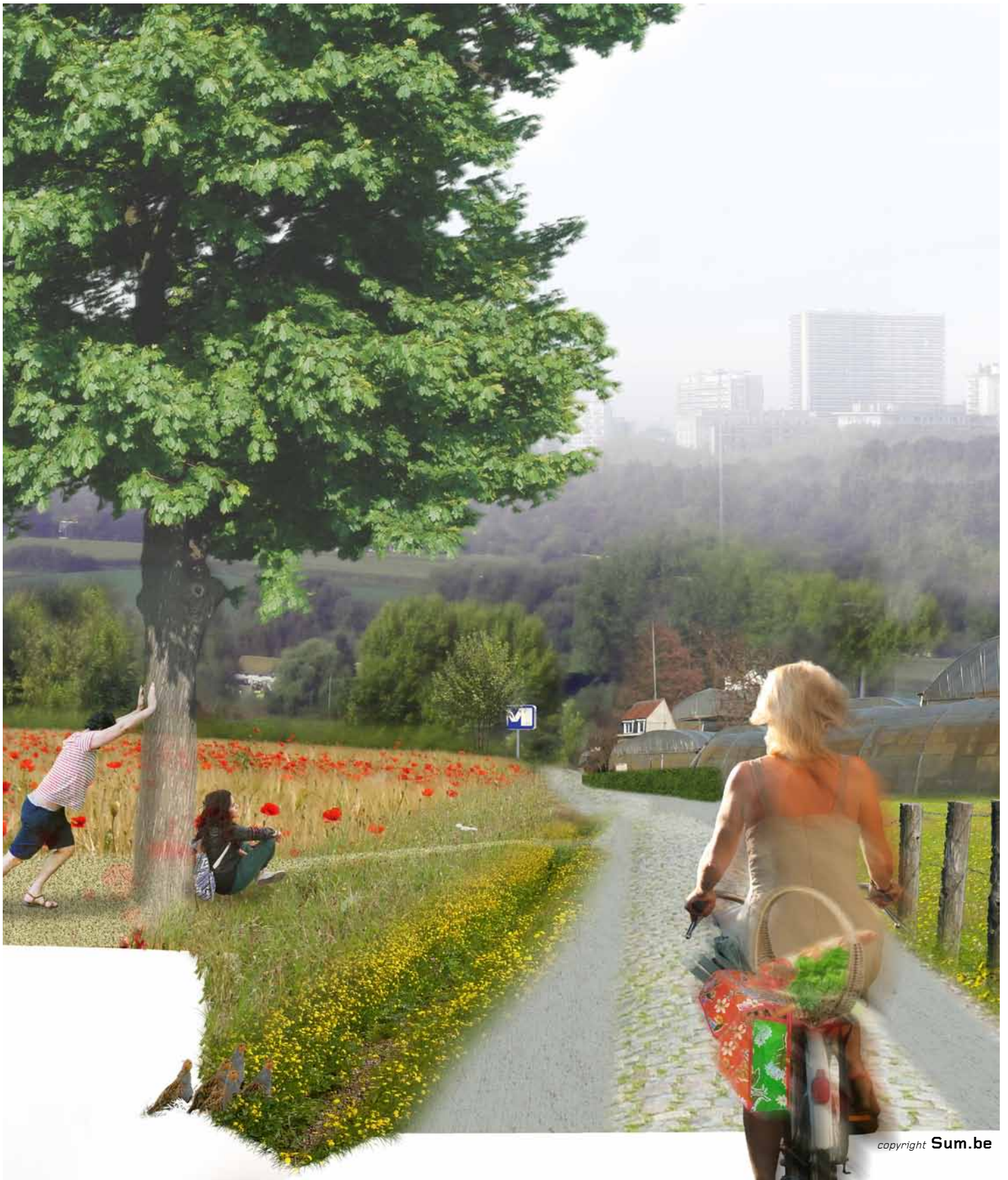
Doelstellingen	Actiepunten
1. versterken van de grote landschapsstructuren	1.1 Landschapsinrichting
2. Uitbouw van het blauw/groen netwerk als ecologische hoofdstructuur	2.1 Groen/blauw netwerk 2.2 Waterkwaliteit
3. Kansen creëren voor land- & tuinbouw en volkstuinjes	3.1 Duurzame landbouwactiviteiten 3.2 Valoriseren van lokale kwaliteitsproducten
4. Passende ontsluiting	4.1 Zachte verbindingen 4.2 Parc W
5. Bepalen van instrumenten interventie & beheer	5.1 Communicatie van de potenties van het gebied 5.2 Organisatieplatform

Het verschijnen van de stad in de achtergrond van dit imaginair landschapsbeeld biedt een bijzondere opportuniteit voor de landbouwproductie, de natuur en de recreatie. Inzetten op de opportuniteit van de nabijheid van de Brusselse Metropool, het ontwikkelen van synergie tussen landschappelijke kwaliteit, stadsgerichte land- en tuinbouwproductie, natuurwaarde en recreatieve voorzieningen geven het gebied zijn specifieke troeven. Dit verdicht landschapsbeeld biedt een perspectief op de mogelijke ontwikkeling.

5 Proeve van het richtplan

In een synthetisch beeld worden de krachtlijnen van het richtplan geïllustreerd.

copyright **Sum.be**

COLOFON

Deze studie is enkel mogelijk dank zij de actieve implicatie van alle leden van de kern- en stuurgroep

Kerngroep

BIM	Serge Kempeneers, Frank Vermoesen, Joël Merlin, Robert Vanderhulst
VLM	Johan Kerkhof, Hoy-Ming To
BHG - Kabinet Leefmilieu	Chantal Vanoeteren, Catherine Fierens

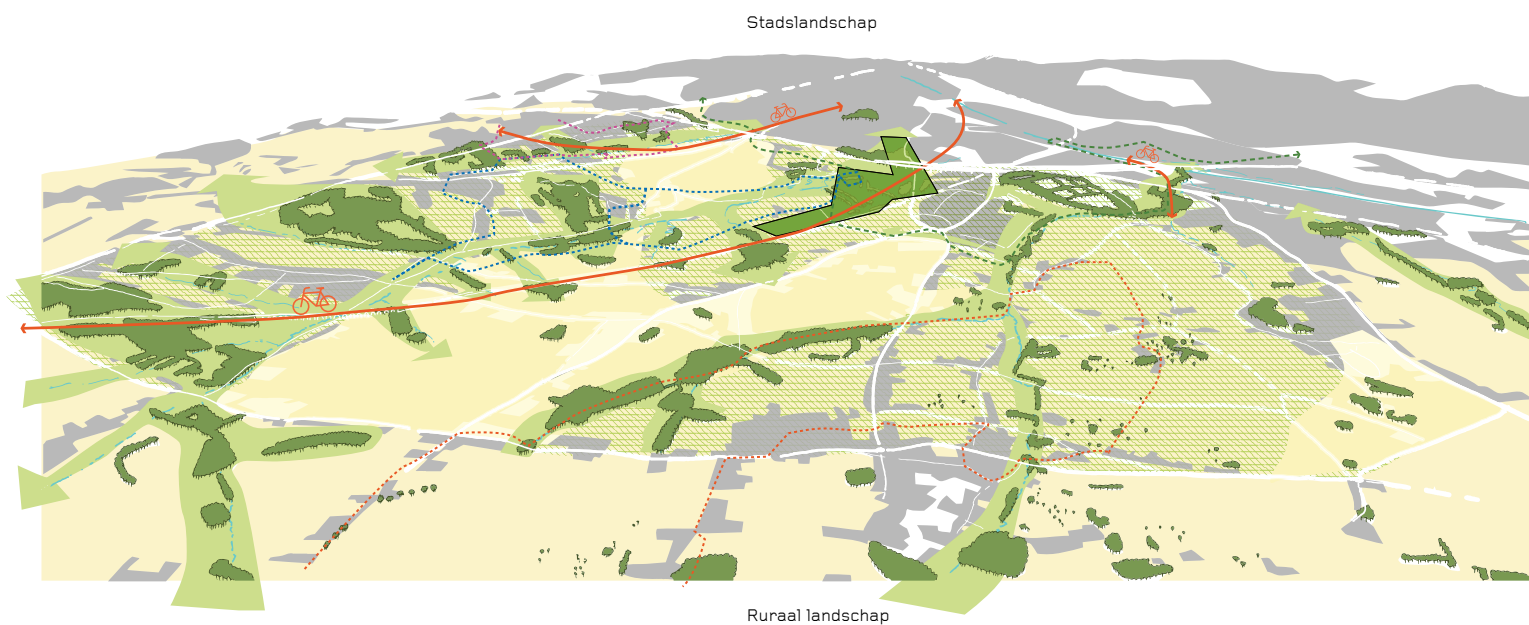
Stuurgroep

BIM	Serge Kempeneers, Frank Vermoesen, Joël Merlin, Robert Vanderhulst, Karin Hermanus, Mathias Engelbeen, Renaud Bocquet
VLM	Johan Kerkhof, Hoy-Ming To, Luc Vander Elst, Johan Laeremans

Landbouwcel BHG	Marco Volpé
BHG - Kabinet Leefmilieu	Chantal Vanoeteren, Catherine Fierens,
Dilbeek	Mieke Verschaffel, Oliva De Vidts
Anderlecht	Marie-Hélène Steurs, Roger Elshoecht, Christophe Bourgois
Sint-Pieters-Leeuw	Liesbeth Bortels
VI.O. ADLO	Hilde Villé
ANB	Bart van Camp
Provincie Vlaams Brabant	Stefaan Stegen, Dirk Buysse, Jona Lambrechts
Regionaal landschap Pajottenland & Zennevallei	Alwin Loeckx, Marleen Maldegheem

Studiegroep

SumResearch	Patrick Moyersoën, Céline Wellens, Thomas Moens, Marc Appelmans i.s.m Denis Dujardin i.s.m Hydroscan: Tom Feyaerts, Nele Wijnants, Guido Vaes
-------------	---

SumResearch

Waterloolaan, 90
1000 Brussel
02 512 70 11
www.sum.be

i.s.m.
Denis Dujardin
Hydroscan

februari 2014